

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Szociológiai Intézet

Szociológia BA

Hajléktalanok túlélési stratégiái

Konzulens tanár:

Daróczi Gergely

Készítette:

Kosik Gábor

Szociológia

Piliscsaba, 2014.

Tartalom

I.	Bevezetés.....	3
II.	Az alapszükségletekről.....	4
II.1.	Malinowski alapszükségleteiről, és Maslow-Piramisról.	4
II.2.	Malinowski Hét alapszükséglete:	4
II.3.	Az alapszükségletek rövid áttekintése, meghatározása:	5
II.3.	Maslow piramis.	6
III.	Kutatási módszer, interjúfelvétel.....	8
IV.	Február Harmadika Munkacsoport.....	10
V.	Interjúk elemzése Ismertetése, szükségletek szerint.	14
V.1.	Az egyik interjúalanyról néhány szó	14
V.2.	Alvás, pihenés szüksége	14
V.3.	Élelem szerzés, étkezés.	19
V.4.	Pénzszerzési lehetőségek:.....	22
V.5.	Egészség	24
V.6.	Emocionális szükségletek.....	25
V.7.	Az emberek attitűdje a hajléktalan emberek irányába:.....	26
V.8.	A Szeretet Misszionáriusai Rend.	27
V.9.	Budapest Bike Maffia.....	32
VI.	Összegzés	34
VII.	Mellékletek:.....	36
VII.1.	Interjúvázlat.	36
VII.1.	Bibliográfia.....	40
VIII.	Záradék.....	42

I. Bevezetés

Szakdolgozatomban a szociológia egy olyan területét tanulmányozom, mely marginális volta miatt kevés figyelmet kap a köztudatban. A hajléktalan kutatás már önmagában is sok nehézséget, akadályt von maga után. A hajléktalan emberek interjúvolása korántsem olyan egyszerű feladat, bár a minta látszólag könnyedén elérhető, az értékes interjúkhoz elsődleges fontosságú a bizalom elnyerése, biztosítani kell az alanyt, hogy biztonságát nem veszélyeztetjük. Az utcán élő emberek életvitelszerűen élik mindennapjaikat a „köz” előtt. Sokan úgy vélik nem szükséges többet megtudni róluk, hiszen akarva-akaratlan léptenyomon találkozunk hajléktalanokkal. Sajnos az utca képévé váltak, ezáltal pedig az emberekből egyre kevesebb ingert vált ki jelenlétük.

A probléma azonban ezzel nincs megoldva. Beszélni kell róla, mert az utcára kerülés tendenciája növekvő pályán van, a szociális rendszer pedig nem nyújt megfelelő védelmet a társadalom legszűkebb szegmensében tanyázók számára.

Azért tartottam indokoltnak ez a témát választani, mert régóta foglalkoztatnak olyan kérdések, hogy mi szükséges ahhoz, hogy valaki éveket, évtizedeket az utcán eltöltve életben maradjon. Kíváncsi voltam továbbá arra is, hogy a hajléktalanok milyen technikákat használnak fel arra, hogy képesek legyenek elviselni a környezeti változásokat, a fagyos telet, a kánikulát. Az alapvető igények kielégítését vizsgáltam, kitérve az élelemszerzés problémájára, táplálékszerzésre fordított időre, valamint a biztonság megteremtésének problematikájára. Fontosnak tartottam továbbá vizsgálni, személyiségüket, gondolkodásukat, hogy megtudjam, hogyan tudják megőrizni emberségüket ilyen zord életfeltételek mellett.

Az interjúk készítése közben több, még ezeknél is érdekfeszítőbb kérdés, és válasz is megfogalmazódott bennem, ezeket igyekszem feltárni a hátralevő oldalakon.

Szakdolgozatomban igyekszem bemutatni a hajléktalanok legfontosabb szükségleteit, problémáit, és mindennapos igyekezetüket a túlélésért. Kitérek olyan dolgokra is, mint a társadalomból való szegregáltság, kivetettség, illetve új közegükbe való asszimilálódás problémái.

Azáltal, hogy mélyinterjúkat készítettem velük, személyiségük egy morzsáját, és utcára kerülésük miéértjét feltérképezhettem, problémamegoldó technikáikat is jobban megérthettem.

Munkahipotézisem az volt, hogy nem elegendő a „csupán anyagi eredetű” szükségletek megszerzése ahhoz, hogy képes legyen valaki emberi élethez méltó körülmények között túlélni.

Érdekes volt megfigyelni, hogy a különböző egyének miként tudják életfeltételeiket biztosítani maguknak pusztán önerőből, vagy másokra támaszkodva. Interjú alanyaim között voltak olyanok, akik semmilyen szociális segítő intézményt sem vettek igénybe, individuális módon saját magukra utaltan próbáltak boldogulni. Fontosnak tartom ezt a gondolkodást, hiszen ők úgy gondolják, hogy azáltal hogy másoktól segítséget fogadnak el, függetlenségüket is feladják, és ezáltal már nem maguk urai.

II. Az alapszükségekről.

II.1. Malinowski alapszükségeiről, és Maslow-Piramisról.

Szakdolgozatomat Malinowski alapszükségekkel kapcsolatos elmélete ihlette. Arra voltam kíváncsi, hogy az általa feltárt alapszükségeket milyen tekintetbe lehet alkalmazni a hajléktalan emberek mindennapos szükségleteire. Érdekesnek tartottam azt, hogy tulajdonképpen az általa említett elemeket minden ember számára nélkülözhetetlenek a létfenntartás szempontjából. A nagy különbség az, hogy a hajléktalanoknak közel sem természetes, hogy ezeket a javakat magukénak tudhassák. Az interjúk segítségével alapvetően ezen tényezők köré csoportosítva próbáltam válaszokat keresni.

II.2. Malinowski Hét alapszüksége:

Anyagcsere, (szaporodás), testi kényelem igénye, biztonság igénye, (mozgás igénye), (növekedés szükséglete), egészség szükséglete.

A zárójelbe tett elemeket kutatásom szempontjából irrelevánsnak ítélttem, ezért a továbbiakban nem vizsgálom ezeket.

II.3. Az alapszükségletek rövid áttekintése, meghatározása:

A Malinowski által megalkotott szükségletet, én a következőképpen értelmeztem kutatásomban:

Anyagcsere: Azt kérdeztem alanyaimtól, hogy hol, és miképp jutnak élelemhez, hol van lehetőségük az illemhely használatra. Triviális dolgoknak tűnnek ezek a kérdések elsőre, azonban a válaszokból majd kiderül, közel sem egyszerű számukra ezeket kielégíteniük. Az ételszerzés sok hajléktalan számára, sok időt és energiát vesz el. Arra is kíváncsi voltam, hogy a táplálékot pusztán önerőből, vagy mások segítségével szerzik meg, illetve hogy konkrétan miket esznek.

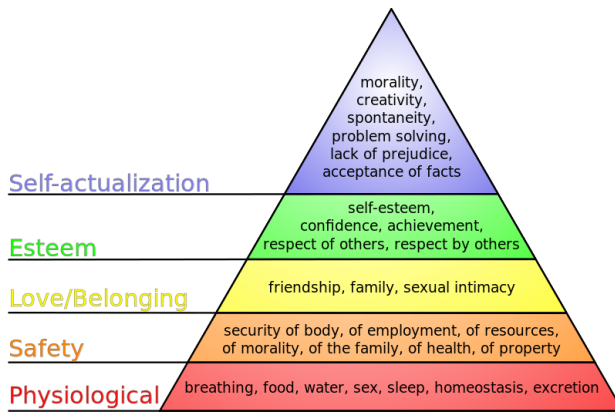
Testi kényelem igénye: A testi kényelem igényét úgy tekintetem, ami az elégséges közérzetet biztosítja az egyes emberek számára. Azt az állapotot, amikor nem kell éppen félnie valamitől, jóllakott, és valahová le tud pihenni. Kérdéseim ezekre irányultak. Megkérdeztem, hol alszanak, hogyan tudják valamilyen szinten otthonossá tenni a helyet, hol tudnak megfürödni, a minimális higiéniát elérni.

Biztonság igénye: Számomra ez az alapszükséglet volt az egyik érdekfeszítőbb kérdéskör. Érdekelt, hogy egy ember az utcán, egyedül hogyan képes elérni azt, hogy biztonságban tudhassa magát, vagyis ne kelljen állandóan rettegnie akár embertől, vagy állattól. Olyan praktikákra voltam kíváncsi, amelyek segítségével biztosítják magukat. Hogyan kell kezelni az agresszív fellépéseket, a rendőrséggel való kommunikáció viszony hogyan alakul a hajléktalan emberek szemszögéből. Egyáltalán kell-e tartaniuk valakiktől? Ha tettelegességig fajulna egy konfliktus, miképpen tudja azt kezelni. (Verbálisan, vagy fizikálisan)

Egészség szükséglete: Minden ember számára az egyik, ha nem a legfontosabb szükséglet az egészség. Egészség kell a munkavégzéshez, és a kielégítő életvitelhez is. Egy hajléktalan ember számára az egészsége tartós megromlása végzetesnek bizonyulhat. Visszakapaszkodása a hajléktalan életmódból esélytelenné válik, önellátása megnehezül. Az utcán nem lehet sokáig bírni ilyen állapotban, hiszen meggyengült erőnléttel, már a többi alapszükséglet biztosítása is kérdésessé válik. Ezeknek az embereknek támaszkodniuk kell a kríziskocsik, szállók, stb. segítségére.

II.3. Maslow piramis.

Másik fontos szempont számomra a Maslow piramis volt. Hasonlóan Malinowskihoz, Maslow is felállította a szerinte elengedhetetlenül fontos szükségleteket. Azzal a különbséggel készítette el, hogy rendszerezni is próbálta ezeket.

¹ **ábra** Maslow-piramis szükségletek az alacsonytól a magasabb szükségletekig

Az ábrán látható módon az alapvetőtől a kifinomultabb szükségleteket tartalmazza a piramis. Maslow fontosnak tartotta, hogy ezeket a szükségleteket egészséges embereken lehet alkalmazni, az ő szükségleteik a relevánsak.

A piramis elemei részletezve a legalsó szintről kezdve:

Fiziológiai szükségletek:

(saját fordítás)

Légzés, étel, víz, sexualitás, alvás, homeosztázis (környezet stabilitása), kiválasztódás

Ezek a legalapvetőbb szükségletek az emberi lét fenntartásához, és továbbörökítéséhez szükségesek. A hajléktalan ember sokszor már ezekből is hiányt szenved, ezáltal a „feljebbvaló” kívánalmak teljesülése ellehetetlenül. Példaképpen felhozható a nem megfelelő táplálkozás, vagy annak hiánya, illetve a nyugodt pihenés szükségletének kérdéses megléte is.

¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Maslow%27s_hierarchy_of_needs.svg

Biztonság szükséglete:

Test biztonsága, munkahely biztonsága, (bevételi) források biztonsága, moralitás biztonsága, család biztonsága, egészség biztonsága, tulajdon biztonsága

Tulajdonképpen ezek azok a tényezők, melyeknek hiánya az utcára kerülést eredményezik. Ha nem rendelkezik biztos lakhatással, saját testének védelmét is nehezebben szervezi meg. A munkahely elvesztése, bevételi források kiesése mind-mind döntő tényezőnek bizonyulnak. Fontos megemlíteni, hogy az interjúk alapján tapasztaltak azt mutatják számomra, hogy a család biztonsága az, melynek hiányakor a hajléktalanság legnagyobb eséllyel kialakul. Itt nem fizikai veszélyre gondolok, hanem a kapcsolatrendszer meglazulása, vitahelyzetek általi fenyegetettségekre. Találkoztam több olyan interjúalannyal, akinek fedél nélküliségét egészségének megromlása idézte elő (stroke, baleset stb.). A hajléktalan emberek számára szintén létfontosságú szükségletek a fent említettek.

Az utcán élve a hajléktalanoknak az egyik legnagyobb problémát a nehezen megszerzett tulajdonuk védelme jelenti. Ebből adódik sokszor a hajléktalan szállók elutasítása is, hiszen kutatásom során többen is azt mondták, hogy ott meglopják őket, ezért inkább az utcát választják élőhelyüknek.

Valahová tartozás, szeretet:

Barátság, család, szexualitás intimitása

Nagyon fontos, és talán kissé keveset emlegetett probléma a hajléktalan ügyben az alapvető érzelmi ingerek hiánya okozta problémák. Érzelmileg megterhelő, és fárasztó is az, hogy a hajléktalan ember tulajdonképpen nem kapja meg a valahová tartozás érzését senkitől. Soha nincs érzelmi biztonságban, nem fedheti fel gondjait, problémáit. Senkivel nem tudja megosztani gondolatait. Ezek olyan dolgok, melyek számunkra talán természetesekek, hogy valakire mindig számíthatunk emocionálisan. Több beszélgetésem során hallottam olyan problémákat, hogy hiányzik neki a család, a barátság, vagy egy kapcsolat. Ezeket érthető módon a szociális háló, vagy a krízisautó felszereltsége képtelen

megadni egy hajléktalan embernek. Azért is tartom fontosnak, hogy a későbbiekben bemutatásra kerüljön a Szeretet Misszionáriusai Rend szociális, segítő tevékenysége.

Megbecsültség tisztelete:

Önbecsülés, magabiztosság, teljesítés, mások tisztelete, mások általi tisztelet.

A hajléktalan emberek a társadalom legalján, a legkiszolgáltatottabb, és talán az egyik legmegvetettebb részéhez tartoznak. Győri Péter fogalmazta meg azt az állítást, hogy sok utcán élő hajléktalan férfi azért van utcán, mert munkahelyük elvesztése után nem bírták elviselni a munkanélküliséget. Önbecsülésüket elveszítették, és úgymond önkéntes számkivetettséget választották a biztonság helyett. A napról napra való élés nem eredményezhet magabiztosságot, hiszen soha se tudhatják, mit hoz, vagy mit nem hoz a másnap. Tiszteletre minden ember vágyik, a hajléktalanok számára a tisztelet forrása szinte elérhetetlen távolságban van.

Önmegvalósítás: Morálisan, kreativitás, probléma megoldás, előítéletesség nélküiség, tények elfogadása.

Az Önmegvalósítás igénye minden emberben megvan. Hajléktalanként szinte lehetetlen elérni, kiteljesíteni ezt az állapotot, egyszerűen a túlélés akkora energiát emészt fel, hogy az önmegvalósításra vajmi kevés marad.

III. Kutatási módszer, interjúfelvétel.

Kutatásom kvalitatív módszer segítségével valósult meg. Azért választottam ezt a fajtáját a szociológia kutatásoknak, mert szerettem volna úgy elkészíteni a szakdolgozatot, hogy ne csupán adatokból, és azok elemzéséből álljon, hanem az interjútechnika lehetőségeit kiaknázva árnyaltabb képet kaphassak alanyaimról. Ez által, könnyebben lehetett a miértekre választ kapni, jobban meg lehet érteni a válaszadók cselekedeteit.

A strukturált interjúk készítésének lehetőségét elvettem, hiszen úgy véltem túlságosan keretbe foglalná az interjút, és nem adna lehetőséget az interjúalanyak arra, hogy jobban megértse velem válaszait.

Választásom, mint kutatási, a félig strukturált mélyinterjúkra esett. Fontosnak tartottam, hogy pár interjú készüljön élettörténetbe ágyazva, ugyanis azt reméltem ettől, hogy bizalmi helyzetet tudnék teremteni a módszer használatával, illetve az alany önértékelése is felszínre kerülhet ez által” A mély- és a nem mélyinterjúnak egyaránt az az előnye a kérdőívvel szemben, hogy lehetőséget ad a kérdezett személyhez való alkalmazkodásra, egy-egy témába való belemerülésre, és jobb szituáció a komolyan vehető (tehát nem elhárító jellegű) válaszok kicsalogatására”²

Az élettörténeti interjúk segítettek kerekébb, egészebb képet kapnom a vizsgált egyénről. Gyermekkora, szocializációja, és gondolkodásmódja is segítségemre volt a végső elemzésnél.” Ma már látjuk, hogy az élettörténet elmesélésekor az egyén szubjektív önértelmezését mutatja be, azt fogalmazza meg, ahogyan saját magát értelmezi. Sok esetben éppen a kutatás szituációja teremti meg ennek az önkifejezésnek a lehetőségét.”³

A kutatási módszernek egy veszélye létezik, hogy az alanyra ruházott szabadságát úgy használja fel, hogy mindenről szót ejt, ami csak eszébe jut, csapong, nem összeszedett. Ezt a hibát próbáltam ellensúlyozni előre elkészített interjúvázlatommal, mely segített irányítás alatt tartani az interjút. Az interjúvázlatot megtanultam, ezáltal az interjú alanyt sem feszélyeztem oly módon, hogy úgymond hivatalos jelleget vett volna fel az interjú.

A kutatás elvégzése közben előjött azonban az a probléma, hogy nagyfokú felém irányuló bizalmatlanságot tapasztaltam a hajléktalan alanyok között. Többször nem akartak interjút adni. Voltak olyanok is akik beszéltek velem, viszont hanganyag felvételébe nem egyeztek bele. Jegyzeteket írtam, ezzel próbáltam rögzíteni a fontosnak ítélt részletek, nem verbális mozzanatokat. Külön érdekesség volt az is, hogy többen nem mutattak hajlandóságot arra, hogy az interjú nyugodtabb körülmények között valósulhasson meg. Többen kijelentették, hogy „vagy itt, vagy sehol”, volt, aki be is vallotta, hogy fél, idegen vagyok, és alapvetően az ilyen fiatal fiúktól kell legjobban tartaniuk. Az utóbbi állításukat azzal magyarázták, hogy gyakran bántalmazták őket korombéliek.

Volt olyan interjúhelyzet is, amikor egy forgalmas buszmegállóban próbáltam interjúztatni, az alany csak így volt hajlandó válaszolni.

² Solt Ottilia: Interjúzni muszáj

In: Méltóságot mindenkinek. Összegyűjtött írások I. Beszélő, Budapest, 1998. 29. oldal

³ Bögre Zsuzsa Élettörténeti módszer elméletben és gyakorlatban In: Szociológiai szemle 2003/1 156. oldal

Az adatfelvétel, illetve az interjúk lekérdezése szempontjából tehát, nem volt ideális az életkorom, nagyfokú kételkedést, és bizalmatlanságot tapasztaltam.

Ha sikerült elérnem, az interjúadást, a beszélgetés közben a ⁴szerep tisztázódott, az alany érezhetően megnyílt. ”Tudjuk, hogy az interjú szereplői között határozott szerepmegosztásnak kell lennie. Az egyik feladata, hogy kérdezzen, a másiké hogy válaszoljon.”

Igyekeztem a fent említettekre hagyatkozni, és a módszer megfelelően működött, amennyiben a kérdés helyesen lett feltéve.

Kutatásom módszertani jellegéből adódóan nem reprezentatív, az elvégzett interjúk sok esetben hasonlóságokat mutatnak bizonyos kérdéseket illetően. Segítségemre volt továbbá „Az utcák népe” című 2008-as tanulmánykötet, mely hatalmas mintával (több mint 7000 kérdőív, és több mint 100 interjú lekérdezése) segített pontosabb képet látnom.

IV. Február Harmadika Munkacsoport

Február harmadika éves adatfelvétel a hajléktalan emberek körében 2013

A Február Harmadika Munkacsoport 1999. február harmadika óta minden évben elvégzi a hajléktalanok körében az adatfelvételt. Fontos munkát végeznek, hiszen adataikból évről évre készíthetünk összehasonlító tanulmányokat.

2007-ben felkérést kaptak a Hajléktalanokért Közalapítvány részéről, hogy végezzenek mélyinterjúkat hajléktalanok körében. Az interjúk által, és a kérdőívek eredményei mellett még pontosabb képet kaphatunk a hajléktalanokról. „Jobban megértsük ezeknek az embereknek az életét, motivációikat, viszonyukat az intézményekhez, életkörülményeiket, túlélési stratégiáikat.”⁵

Az utcák népe című kötetben az adatfelvételi módszere, strukturált interjú volt. Néhány zárt kérdés mellett elsősorban nyitott kérdések szerepeltek. A blokkokban elsősorban Az utcára kerülésről, alvóhelyről, fiataalkorról, szocializációról várták a választ az alanyoktól.

A mintavételi pontok a kutatásban, a krízisautók, illetve a Menhely alapítvány által előzetesen felmért, „visszakereshető” helyszíneket választották mintegy 250 helyen.

⁴ Heltai-Tarjányi A szociológiai interjú készítése <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/html/a509.html>
levétel ideje 2014.04.10

⁵ Az utcák népe 2008: 5.oldal

„Reggel felkelnek, pontosabban igen korán, hajnalban kelnek (8órákor már nagy többségük úton van), s este sokan késő este térnek haza alvó helyükre. Ennek a szigorú napirendnek a betartása fontos szerepet tölt be a túlélésben, abban, hogy legalább elemi szinten biztosítva legyen minden nap a betevő falat, az enni- és innivaló megmaradjanak az ehhez szükséges társas kapcsolatok”⁶

Én a 2013-as tanulmányukat⁷ vettem górcső alá. Az adatfelvétel helyszínei igen változatosak, körülbelül 50%-ban Budapesten, fennmaradó rész pedig nagyobb városokban (Pécs, Székesfehérvár, Debrecen, stb.) lett felvéve.

Az adatfelvételi helyszínei szintén vegyes mintát mutatnak. A 9680 megkérdezettből 3099-et az utcai szolgálat keresett fel alvóhelyén. A többi alanyt pedig valamilyen hajléktalanokat segítő intézményben (rehabilitációs szálló, átmeneti szállás, stb.) találták meg.

Az utcán élők legmagasabb iskolai végzettsége legnagyobb mértékben továbbra is a 8 általános, illetve a szakmunkás végzettség között ingadozik. 74,3%-uk rendelkezett az említett végzettségek valamelyikével.

Ami az én szakdolgozatom szempontjából különösen érdekes, hogy a megkérdezettek miből éltek meg. A kiértékelt adatok 5 válaszblokkra lettek elkülönítve, én a budapesti válaszokat tüntetem fel: Rendszeres munkából 9,9% jut pénzhez, alkalmi munkából 25,2%, segélyből 11,7% guberálásból 17,3%, kéregetésből pedig 10,6%.

⁶ Az utcák népe 2008 22. oldal

⁷ Február Harmadika Adatfelvétel 2013. – Gurály Zoltán

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hajlektalanokert.hu%2Fdokumentumok%2Fkonferencia%2F2013%2FGuraly_Zoltan.pdf&ei=V0VJU-elKlau7AaQm4DIBQ&usg=AFQjCNGf6Hckg_Bu0VxMtFQ83p1twnlmdw&sig2=SBfd50nYc_y-uulAaL9_Rg&bvm=bv.64542518,d.ZGU

Érdekes megemlíteni, hogy egyik interjúalanyom egyértelműen utalt arra, hogy az utcán élve egyértelműen azt látja, hogy az emberek kevesebb értékes holmit dobnak ki, mint régebben. Utalva arra, hogy pár évvel ezelőtt, jövedelem szempontjából jobban megérte még guberálni.

Ez az adat (guberálásból élők) ami 2009-ben 18,1% volt, 2013-ra 17,3%-ra csökkent. Észrevehetünk tehát szignifikáns összefüggést az interjú és a kérdőíves adatfelvétel eredményei között. Természetesen megállapításom nem reprezentatív.

Egyik interjúalanyom a következőképpen élte meg a fent tárgyaltakat:

„...2 évvel ezelőtt még nagyon sok kitűntetést vagy ilyesmit raktak ki.”

„Nagyon meggondolják(hogy mit dobnak ki), mert amit hasznosítani lehet, vagy úgy gondolják, hogy értékesebb, vagy lehet érte kis pénzt kapni akkor azt már nem dobják ki”

Következő kérdésre, -miszerint akadályozza-e az alanyt valami a munkavégzésben- a következő válaszok születtek: 26,6%-uk azt válaszolta, hogy semmi nem akadályozza, 28,9% arra panaszkodott, hogy nem lehet munkát találni. 40,3 % pedig betegség és/vagy megváltozott munkaképességét jelölte meg, mint akadályozó tényezőt.

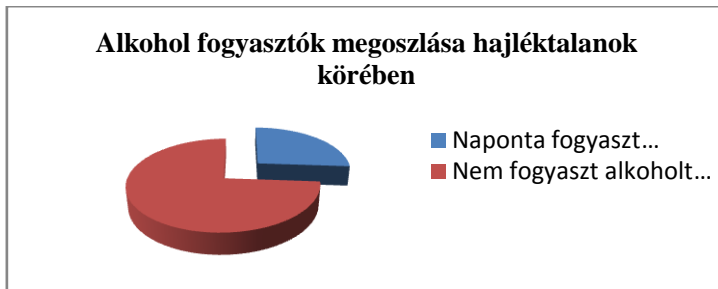
Interjúim alatt én is több olyan emberrel beszélgettem, akik egészségi állapotuk miatt nem tudtak munkát végezni, többen is voltak olyanok, akik megbetegedésük miatt kerültek utcára, majd a megkövetkezett állapotból esélyük se volt kitörni, mert képtelenek voltak munkavégzésre. (Paralízis, stroke, munkahelyi baleset).

Ide sorolnám továbbá az alkoholizmust is, mint betegséget.

A Február Harmadika Munkacsoport által lekérdezett kérdőívben ez a kérdés kapott szerepet: Milyen rendszerességgel fogyaszt Ön alkoholt?

Az összes megkérdezettből 26,1% válaszolta azt, hogy naponta egyszer, vagy naponta többször fogyaszt alkoholt. Az alkoholizmus definiálása orvosi szempontból Andorka Rudolf⁸ szerint a következő: ”az az alkoholista, akinél már kialakult az úgynevezett dependencia vagy függőség tehát nem tud uralkodni az ivásán.”

⁸ Andorka 2003: 515. oldal

Ennek az orvosi alkoholizmus meghatározásnak az egyik változata az, hogy nem képes megállni azt, hogy mindennap szeszesítalt fogyasszon. Ezen meghatározás alapján én alkoholistaként kezelem azokat a válaszadókat, kiknél napi rendszeresség megtalálható az alkoholfogyasztás. A kutatásból kiderül, hogy majdnem a hajléktalanok 1/3-a vallotta azt, hogy rendszeresen fogyaszt alkoholt. Amennyiben beleszámoljuk azt a torzítást, hogy az emberek, nem szívesen vallanak be magukról negatív dolgokat akkor a valós érték ennél még inkább magasabb lehet.

Ez a szám azonban elgondolkodtató annak tükrében, hogy a Menhely⁹ alapítvány által kiadott tanulmány szerint „az alkoholizmus Magyarországon népbetegség: a statisztikai adatok önmagukért beszélnek: hazánkban 800.000 - 2.000.000 közöttire becsülik az alkoholisták számát. (2001.)”

Tehát ha párhuzamot akarunk állítani a hajléktalanok illetve a lakosság körében az alkoholizmusról, akkor 17 százalékukra igaz ez az állítás, nem csupán a hajléktalanok fogyasztanak tehát rendszeresen szeszesítalt.

Androka Rudolf szociológiai definíciója szerint „az az alkoholista, akinek életében – családjában, munkahelyén, lakókörnyezetében, egészségi állapotában – az alkohol fogyasztása súlyos problémákat okoz.

⁹ Menhely alapítvány Breitner Péter – Gurály Zoltán – Győri Péter Kérdések és válaszok a hajléktalanságról <http://www.menhely.hu/download.php?f=downloads/tankonyv/tankonyv.pdf>

V. Interjúk elemzése Ismertetése, szükségletek szerint.

V.1. Az egyik interjúalanyról néhány szó

Fontosnak tartom külön megemlíteni a következő interjúalanyom élettörténeti hátterét, ismertetni az interjú körülményeit. István (nevezzük így), megdöbbentő őszinteséggel, és intelligenciájával segítette a beszélgetés gördülékenységét. Olyan információkba avatott be az interjú során melyek - úgy vélem - mások számára is értékesek lehetnek. Az interjúk elemzésének gerincét a vele készített interjú adja.

Istvánt telefonon hívtam fel, ami meglepőnek tűnhet egy hajléktalan embernél, de mint később kiderült, ez egyáltalán nem ritka körökben, és igen hasznos eszköz is számára.

A telefonban, mikor egyeztettünk, hogy hol és mikor találkozunk, többször is említette, hogy, nagyon köszöni hogy rá gondoltam mint alanyra, és várja már a találkozót.

Egy pénteki napon találkoztunk, egy kávézóba ültünk be beszélgetni. István arcán látszódnak az évek, és a megpróbáltatások is visszaköszönnek, azonban mozgását és beszédét figyelve önérzetesség, és valamiféle magabiztosság köszönt vissza.

V.2. Alvás, pihenés szükséglete

István eltérően más hajléktalanoktól, egyedül próbál meg boldogulni. Egyedül tölti az éjszakákat, és megpróbál biztonságos környéken aludni. Kérdésemre, hogy miképpen tudja ezt elérni, így válaszolt:

„Kialakítottam magamnak, itt Zuglóban egy kis helyet ami tulajdonképpen a mai napig is meg van és muszáj visszajárnom, mert nem mindig jön össze a pénzem.... ..Egy társasháznak egy ilyen gépészeti szellőző aknája, és azon van egy vasrács, azon vannak a dolgaim. Egy éve most már van kamera ez bizonyos mértékben jó is. Körülbelül 30 méterre van”

István elmondta, hogy amikor hajléktalanná vált, és realizálta, hogy az éjszakát immár az utcán fogja tölteni, első dolga az volt, hogy elinduljon biztonságos alvóhelyet keresni.

Néhány szempontot állított fel, amik alapján kiválasztotta a megfelelő alvóhelyet. „Körbenéztem, fontos volt, hogy (a hely) ne is legyen eldugva, mert ha történik velem

valami, akkor nehéz segítséget kérni, viszont annyira szem előtt se legyen, hogy a buszról lehessen látni”...”Zárt, de mégis nyitott helyen legyen, ahol tudják, hogy ott vagy”

Elmondásából érezhető, hogy István azt a technikát használta, hogy megpróbált a lehető legkisebb feltűnéssel feltűnő maradni. Fontosnak tartotta, hogy az emberek tudatában legyenek jelenlétével, viszont pont olyan mértékben, hogy ne közelítsenek felé, ne háborgassák. Istvánnak biztonságtudatot adott az az érzés, hogy az emberek „között” lehet, az lehetett az érzése, hogy valaki azért mégis vigyáz rá.

A fizikai biztonságérzeten túl azt is megemlítette, hogy mi alapján választotta ki a területet amin aludt: „...és olyan helyet próbáltam ahol ne föld legyen, sima egyszerű föld az nem jó sok a bogár, ellepik az embert az nem jó”. „...Ezen a rácsos területen nincsenek bogarak, mert egy szellőzőakna, és egy ilyen vasrács van odarakva.”

Egy másik interjúalanyom súlyos alkoholizmussal küszködik, az utcán töltött évek még jobban rontották állapotát. Elmondása szerint többször előfordult, hogy a hajléktalan szállóba nem engedték be ittas állapotban ahová többedmagával szeretett volna bemenni. Hideg téli este volt, és társaival a közeli templom falánál telepedtek le. Kérdésekre, hogy miért pont oda mentek azt felelte, hogy azért, mert mindig volt benne olyan érzés, hogy ha már az utcán kell aludnia, akkor a templom közelsége biztonságot ad neki. Nem tudta rendesen ezt alátámasztani, de azt mondta, mindig ilyen helyeket keresett magának éjszakánként.

Elmesélt egy esetet, amikor nagyon hideg este volt, és hajléktalan társaival egy templom falánál próbáltak aludni. Megpróbáltak jól összebújni, hogy a meleget a lehetőségekhez mérten megtartsák. Az éjszaka közepén megjelent a plébános, hozott nekik takarókat, és érdeklődött, hogy rendben vannak-e.

István utcára kerülésének első pillanatában már tudatosan készült fel a megpróbáltatásokra. Megpróbálta elkerülni azokat a veszélyhelyzeteket, amik csak kivédhetőek egy kis megfontoltsággal.

Ilyen módszer volt az is, hogy milyen „mechanikus riasztórendszert” készített magának: „...tízből, hét ember odajön megnézni, kíváncsiskodni. De ha a fejedre van húzva a paplan huzata, akkor nem. Két paplannal takarózom, a paplan csak a vállamig ér a huzat

teljesen betakarja a fejem. És mivel fény van a környéken, bizonyos fény odavetődik, és ha valaki rálép a rácsra, annak hangja van, másrészt a látom az árnyékát.”

Nem szeretné, ha felkészületlenül érné valakinek a közeledése, hiszen ha nem ébredne fel, teljesen védtelen lenne, bármit ellophatnának tőle. Saját bevallása szerint, ez a módszer eddig mindig megvédte. Nem csupán a fizikai bántalmakat próbálta elkerülni a helyes alvóhely megválasztásával. Figyelmet fordított a megfelelő emberi kapcsolatok kialakításában is. Ezt a viselkedést egyébként az egyik legfontosabbként tartotta számon:

„Volt, hogy szét volt dobálva a cuccom, a házmester gondnok nézegette, hogy mi az... Odamentem hozzá, és mondtam, hogy én vagyok, bemutatkoztam. Azt felelte, hogy na jó, de ha szemetel akkor el fogom zavarni innen. Én persze hogy nem szemetelek”

Olyan kapcsolatot alakított ki az ott lakókkal, hogy saját elmondása szerint manapság a házmester már érdeklődve köszön neki: „Jó napot, hogy van?” megvagyok köszönöm!”

„Jó kapcsolatot alakítottam, ki. Ehhez az kellett, hogy megpróbáljak alkalmazkodni”

István és a lakók között egy nagyon érdekes kapcsolat alakult ki. István alvóhelyét tisztán, rendben tartja. A lakók nem háborgatják, sőt örülnek neki, hogy valaki szemmel tartja lakásuk biztonságát. **Szimbiózis** alakult ki közöttük, erre közölnék néhány példát, az interjúból:

„Ott nincs papír zsebkendő, csikk, üveg eldobva. Olyan szinten vagyok a lakókkal, a házmesterrel...” István nem csak a saját hulladékát takarítja el, hanem a mások által eldobott szemetet is összeszedi.,,...Hajnalba sétáltatják a kutyát és nem vagyok ott, és volt már ilyen hogy odament két ember és turkáltak nézték, hogy paplan izé mik vannak ott, és aki a kutyát sétáltatta, oda szólt, hogy gyerekek az nem a tiétek tedd oda vissza a helyére. És ott volt a kutya nem mertek szólani.”

A lakók védik István holmiját, mert tudják, hogy ő oda tartozik.,,... Hál istennek olyan szinten van ez a dolog, remélem hogy nem sokáig már, hogy majdhogynem havi pontossággal, és nem nagyozlok, frissen mosott ágynemű oda van készítve. Paplanhuzat lepedő stb. Nem újak, mert szakadt meg hiányzik a gumija, de nem baj. Nem tudom, ki segít, de azért mindig odateszi, 1,5 havonta mindig tesz oda valamit, egy kis csomagot, aprópénzt.”

István azon túl, hogy jelenlétével védi a társasház lakóit, sokszor besegít a házmesternek, próbál hasznos lenni.

„...idén nem, de tavaly volt az a hó, loptam egy hólapátot, és reggel mire felébredtek körbelapátoltam az egész hóbelevancot, és szóval...És nem szemetelek, nem kiabálok, nem énekelgetek”

Interjúalanyom az interjú során sokszor megemlítette, hogy szerinte sok hajléktalan ember ott rontja el kapcsolatát a többi emberrel, hogy alkoholizál. Ez által nem tud megfelelő, és hiteles mind két fél által elfogadott kapcsolatot kialakítani. Elmondása szerint soha nem ivott, és nem is fog, mert csak alkohol nélkül lehet emberi körülmények között túlélni az utcán.

„Mert már annyira elvette az eszüket az alkohol, meg ez a fajta élet, hogy nem is akar kilépni belőle. Az a probléma hogy nem is akar. Legyen meg a borunk, meg mit tudom én, megisszuk és jó. Vagy veszünk öt ilyen kis felest, vagy nem tudom mit, és az elég. Hogy másnap mi lesz... Csináltak pár ezer forintot akkor holnap is kéne valami, azt már nem”

„Azokból az emberekből nem is lesz semmi. Nem is akarja és nem is lesz belőle semmi. Addig él, amíg az utolsó korty le nem megy a torkán és ha megáll a szíve, akkor megáll. De kérdezném. Akkor minek? .

Egyik interjúalanyom több mint 20 éve hajléktalan volt, emellett alkoholista. Életcéljai, és jövőre való tervei nem igazán voltak. Hajléktalan szállón lakik, öngyilkossági kísérlete sikertelen volt, próbál leszokni az alkoholról. Büszkén mondta az interjú során, hogy (2013. november óta) nem ivott alkoholt. Kifejlesztett egy módszert is, hogy tudja elkerülni, hogy alkoholt vegyen magának. Azt mesélte, hogy amikor érzi, hogy nem bírja ki alkohol nélkül, akkor vesz magának egy nyalókát. Azzal leköti a figyelmét, és még szereti is. Mutatta is nekem, zsebében a cukorkákat, úgy tűnik, nála valamelyest működik ez a stratégia.

Levendel László¹⁰ szerint „a hajléktalanság igen gyakori oka, az alkoholizmus, és annak előrehaladott stádiumai. Ugyanakkor a hajléktalanok életformája előfeltételezi az alkoholfogyasztást. Ez az élet elviselhetetlen télen, különösen alkohol nélkül.”

¹⁰ Levendel László: A hajléktalan ember 1993. 57. oldal

Interjúim előtt én is ezen a véleményen voltam. Sajnos az alkoholizmus nem csupán az egészségi állapotra kártékony, hanem a hajléktalan emberek véglegesen kiszakadnak a társadalomból, visszajutásuk ellehetetlenül. Mondhatjuk úgy is, hogy az utolsó lépcsőfok a konstans hajléktalanság állapotához.

István például rájött arra, hogy csak úgy tudja megállítani a folyamatos elítélést, illetve tud kommunikálni az emberekkel, ha megpróbál a lehetőségekhez mérten, a legtöbbet tudja kihozni a szituációból, amibe belekerült.

Welch Tamás¹¹ így ír arról, hogy milyen fontos a kommunikációban a felek nem verbális kommunikációja:

„a beszélőnek beszédpartneréhez, - partnereihez, a hallgató(k)hoz való viszonyáról. Ezen belül jelzik, hogy egyenrangúak-e a partnerek, vagy alá-fölérendeltségi viszony feszül-e közöttük, és hogy a viszony családi, baráti, hivatalos, oldott, feszült, netán ellenséges-e. A közvetlen kommunikáció során ezeknek az eszközöknek egy része kaphat kommunikációt szervező szerepet is”

Egy interjúalany erről így vall:

„Én azt mondom, hogy nagyon sok esetben az ember saját maga tehet arról, hogy hogyan viszonyulnak hozzá az emberek. Egy dolog van, és azt tudomásul kell venni, hogy én vagyok az, aki bizonyos értelemben jogtalanul turkálók, matatok. És ha rám szólnak, akkor kutya kötelességem elviselni, nem visszaszólni, lenyelni a dolgot, én vagyok, aki hibázott, vétett.”

Az alapvető emberi kapcsolatok megtartása az egyik legfontosabb az élhető körülmények kialakításában. Ezek a normák, és értékek, csak alkoholizálás nélkül valósulhatnak meg:

”Éppen a humán értékrendben társadalmilag leginkább megbecsült vonások (kiegyensúlyozottság, megbízhatóság, szavahihetőség, képesség a másik ember értékeinek és érdekeinek elfogadására stb.) sérülnek leghamarabb és a személyiséget megtartó morális pillérek meglazulásával majd lerombolásával indul el a beteg azon a lejtőn a mely a jól ismert „alkoholos” életforma felé vezet.”¹²

¹¹ http://www.kodolanyi.hu/szabadpart/32/32_komm_wacha.htm levétel ideje: 2014.03.23 16:26

¹² Levendel László: A hajléktalan ember 1993. Budapest

A hajléktalan lét viszontagságai, és az alkoholos életforma kölcsönhatásban állnak egymással.

V.3. Élelem szerzés, étkezés.

Az interjúban kíváncsi voltam arra is, hogy az interjúalany miket szokott enni, milyen élelmekhez van hozzáférése.

Táplálkozásának minőségét sok esetben az határozza meg, hogy mennyi pénzt sikerül kigazdálkodnia.

„Hogy mondjam... Főtt ételt, ha lenn vagyok a gyerekeknél, akkor egyértelmű, de van nekem egy kis lábos a szállón. És ha ott vagyok, akkor elmegyek a Tescoba egy tálca csirke szárnyat, és akkor azt megcsinálom, és megeszem.”

István, hetente kétszer tud szállón aludni, ilyenkor próbál meg meleg ételt készíteni magának.

Segélyszervezetekhez nem jár, soha nem próbált tőlük segítséget kérni.

Gyermekeivel a kapcsolata bonyolultnak mondható, igyekszik lányát és unokáját havonta legalább egyszer meglátogatni. Amikor vendégeskedik, jól van tartva sőt, még küldenek is neki enivalót:

„Ha eljön az ember, akkor jól fel van pakolva, meg sokszor bejövök a szállóra gyerekek gyümölcs, kaja, sütemény, egyétek. Otthonról hoztam. „

Érdekes megfigyelni, hogy a maradékot szétosztogatja a szálló lakói között, nem pazarolja el. Ami talán még ennél is figyelemre méltóbb, az az „otthonról hoztam” szavak.

István említette nekem, hogy a szálló vendégei mit sem sejtjenek arról, hogy amikor éppen nincs pénze befizetni a lakhatást, akkor az utcán lakik. Ilyenkor azonban hangsúlyozza, hogy otthonról hozott valamit. Van ebben a megfogalmazásban némi büszkeség, és határozottság, jobbnak látja nem kimondani a helyzetet.

Kérésemre beavatott abba a módszerbe is, ahogyan élelmet tud szerezni, amikor az utcán van.

„Na, most a másik hogy nagyon meg kell válogatni mi az amit megkóstolsz nem hogy megeszel. A száraz, szárított ételeket azokat megeheted. Találsz egy origi Gyulai kolbászt meglehet. Megmosod, leveszed a héját és megeheted. De ne egyél tejszínhabot, pudingot, tejet dobozból abszolút ne. Nem szabad enni virslit, párizsit. Fűszereket nem lehet enni.

Meg a párizsi is virsli. Megbuggyan. Párizsit és kefirt megiszol eszméletlen hasmenésed lesz.

Nagyon meg kell gondolnod, mit eszel. Megint más dolog, ha valami ki van készítve, be van csomagolva, ki van téve a kuka tetejére. Az fogyasztható, és a tulajdonos tette ki, hogy ha jön valamelyik szerencsétlen akkor azt elvigye. Meleg étel, főtt étel, tényleg. Egy héten pár alkalommal ki van téve. Egy-egy ilyen sütemény valami. Azokat nyugodtan el lehet vinni. De ami a kukában benne van azzal óvatosan. folyadékot sem szabad, se üdítőt se kólát. Látsz bedobva a kukába egy fél liter üveges kólát a fele hiányzik, bele se szabad kóstolni, mert nem szabad. Kivéve, ami bontatlan. Mondok egy példát, van egy nyitatlan doboz sör, kólát az világos azzal nincsen baj. Tejfölt, megbontott sajtot, tejterméket abszolút ne. Vonatkozik a télre, de a nyárra meg fokozottan vonatkozik. Nyáron semmit se. Ott egy dolog van amit meg lehet enni télen nyáron az a pékáru. Kenyeret, kiflit, zsemlet ha nézed, nem penészedik. Hogy száraz az egy dolog. Ha annyira éhes vagy, és látod hogy nem penészes akkor nyugodtan. Egyedül a pékárut. Füstölttel is nagyon vigyázni kell. A kimondottan füstölt dolgokkal is. Párizsi szalámi.”

Az idézetekből látszik, hogy az utcán élőknek nagyon oda kell figyelniük, hogy milyen ételmezt fogyaszthatnak el. Náluk az ebből fakadó megbetegedés nem csupán annyit jelent, hogy pár napot az ágyban töltenek, és valaki gondoskodik addig róluk, hanem komoly következményei lehetnek egy megbetegedésnek.

Nem tudják magukat megfelelő mértékben ellátni, és élelemhez sem jutnak, valamint alapvető igényeiket sem tudják kielégíteni.

Egy másik alany bevallása szerint szinte soha nem eszik meleg ételt. Koldulásból tartja fenn magát, és ha éppen nem alkoholra költi, zsemlet, és szalámit vásárol a pénzből.

Másik elbeszélés szerint, nem szorul koldulásra, se guberálásra alanyom. Ő ugyanis teljes mértékben a szociális segítségnyújtó intézményekre támaszkodik. Kap napi egyszer meleg ételt, reggelire szendvicset, és ez számára teljes egészében kielégítő napirend.

István mindig magánál tart csokoládét. Elsőre furcsának tartottam, hogy miért pont ezt az édességet nevezte meg, mint legfontosabb ételmet. Kérdésemre elmondta, hogy „Az én táskámban mindig van, meg talán a zsebemben is egy kis csoki, cukorka. Ez azért van, mert annak idején Afrikában a német katonák az Afrika hadjáraton napokig nem tudtak enni, és 3-4 napig a csokoládéval éltek és mégis életben maradtak. Nem butaság ez.”

Valóban nem az, elmesélte, hogy többször előfordult már, hogy nem talált semmi ételmet, pénze se volt vásárolni, azonban volt nála előre bekészítve fél tábla csokoládé, és az segítette át ezen a nehéz állapoton.

A **tudatosság** az egyik legfontosabb tényező volt István elbeszélésében. Kérdésemre, hogy hogyan tud felkészülni a megpróbáltatásokra meglepő választ adott. Elmondta, hogy van neki egy túlélő táskája, melynek tartalmát akkor állította össze, amikor utcára került.

„...Bementem a patikába és vettem fájdalom-láz csillapítót. Ez legyen meg, mert ez a legelső. Aztán rájöttem, hogy a cérna, toll, kisolló ilyen körömvágó. Ezeket összepakolod, a másik hogy van egy ilyen kólás üvegem, abban mindig van 3 deci víz. Abba a legszükségesebb dolgok vannak, amik a túléléshez kellenek. Egyszerű étkezőkészlet van benne, van benne két csavarhúzó, fogó. Találsz valamit, szét tudod szedni”

Érdekes megemlíteni, hogy egyébként ebben a kis barna táskában van mindene Istvánnak. A felsoroltak, és semmi más. Megkérdeztem, hogy lehetséges, hogy nem hord magával más holmit, esetleg nem tárolja valahol más helyen a dolgait.

Válasza roppant meggyőző volt.

„Nagyon sokszor lehet látni, hogy (egy hajléktalan) 3-4 nagy zsákot cipel, és úgy turkál. Nem kell, mert ha valamit el lehet adni akár 1000 forintért, akkor az vidd el, dugd el. És előbb utóbb az ember, ha ilyen helyzetbe kényszerül, akkor ki kell alakítania egy olyan helyet ahova egy-két dolgot el tud rejteni”

Az „élelmesebb hajléktalan embereknek” több ilyen rejtekhelye van. Ha talál valamit a kukákban, és megéri eladni, azonban a mérete túl nagy, hogy rögtön magával vigye, akkor eldugja, később visszamegy érte, és eladja.

„tudom hogy itt meg ott azon a ponton van egy-egy olyan rész ahova be tudod tenni a dolgodat. odamegyek, körbenézek sétálsz egyet, hogy van e valaki. Igyekszel, hogy ne lásson meg senki és oda eldugod” ...”ezek cserjés, bokros helyek”

Az által, hogy nem hord magával mindig óriási batyukat, sokkal inkább észrevétlen tud maradni, kevesebben próbálják meg megtámadni, illetve mobilabb is, könnyebben tud feladataira koncentrálni.

V.4. Pénzszerzési lehetőségek:

Arra voltam kíváncsi, hogy egy hajléktalan ember milyen módszerekkel tud pénzhez jutni, hogyan tudja az anyagiakkal alapvető szükségleteit kielégíteni.

István reggel hatkor szokott kelni, és este tizenegyig járja az utcát. Ilyenkor különböző pénzszerzési technikáit alkalmazza. Ezek bemutatására közölnék néhány példát:

Téli időszakban, ha esik a hó, akkor felkeresi a Fővárosi Közterület Fenntartó telephelyét, és hólapátolásra jelentkezik. Állítása szerint nagy szerencse kell ahhoz, hogy valaki oda bekerüljön, mindig hatalmas a túljelentkezés. Megéri azonban a sorban állás, mert a munka végeztével, készpénzzel fizetik ki a munkájukat.

„És most mikor nem olyan régen volt az a kis hó, elmentem oda, nagy szerencsém volt rögtön felvettek oda. Délutános műszak volt kettőtől tízig. Fél kettő előtt pár perccel mentem oda. Azt mondták, hogy menjek, van még hely. Szerencsém volt. Egy kis hó volt.

„Az jó is volt az a pénz 3550 forint.”

Az utcaseprést egyfajta utolsó lehetőségként használja fel **kiszámíthatatlansága** miatt.

Másik módja a pénzhez jutásnak, a guberálás, keresgélés. Elmondása szerint, ebből több-kevesebb pénzre mindig szert tud tenni. Mindent összegyűjt, aminek van valamennyi értéke. Ezeket a méhben, régiségkereskedőknél, illetve „bolhapiacokon” tudja értékesíteni.

A kukákban található értékesíthető dolgokból néhány példa:

”Olyan dolgokat, amik ezüstkarkötőket ilyen régieket. Amire ránézett a kereskedő és 10.000 forintot adott. „

Természetesen az a legritkább, hogy valaki ilyen értékes dolgot találjon, de alkalmanként azért előfordul.

Több olyan esetről is hallottam, hogy valaki az utcán talált zsákmányával komoly pénzösszegre tett szert. Előfordult olyan, hogy egy hajléktalan 600eurót, és 500 angol

fontot talált. Interjúalanyom állítása szerint látta is az összeget. Azóta nem látta a szóban forgó hajléktalan társát.

Egy másik eset szerint egy másik hajléktalan pedig talált 60 darab ezüst érmét Kossuth 5 pengősöket, melyeknek darabja 3-4 ezer forintot is ér.

Külön érdekes, hogy vannak olyan hajléktalanok, akik páran összeállnak, és szisztematikusan bejárják nap-mint nap Budapest belvárosát.

„Vannak olyan emberek, akik arra szakosodtak, hogy a belvárost járják, reggeltől késő estig. Űrítik a parkoló óráknak az automatáját, ami benne marad pénzecske, azt elviszik. Megnézik, hogy van-e benne. A szemük a járdán illetve a parkoló autók között”...

”Csapatok szakosodtak arra, hogy járják a várost egész nap.”

Megfigyelhető tehát, hogy sok hajléktalan rá jött arra, hogy érdemes közösen keresgélni, hiszen időt, és munkát takaríthatnak meg.

A másik lehetőség hogy valaki a fémet keresi, azokból is össze lehet gyűjtögetni pár ezer forintot. Természetesen ez is olyan munka, hogy megesik, hogy egy hétig nem találnak semmit, viszont később meg nagyobb mennyiségű jön. Ezeket később elviszik a méhbe és pénzzé teszik.

Felsorolásomban az utolsó módszer az üres sörös, boros üvegek gyűjtése és visszaváltása. Ezt aránylag jó módszernek tartják, mert ezeket lehet a leggyakrabban megtalálni, és könnyű pénzzé is tenni. Hátránya, hogy nem kapnak értük túl sok pénzt, és egy idő után körülményes az üvegek cipelése is.

Találkoztam egy hajléktalan emberrel, aki saját készítésű újságot árult. Esténként felkeresi a belvárosi kávézókat, sörözőket, és a vendégeknek próbálja eladni a lapot. Ez nem egyenlő az ismert „fedél nélküli” újsággal, hiszen teljes mértékben saját készítésű. Kézzel írt, pár oldalas vicclap, ilyen és ehhez hasonló írásokkal:”Abszolút válság akkor van, ha az állatkertben az elefántok zoo csemegét dobálnak neked”

Érdekes, fanyar, groteszk humorokkal vannak megtöltve lapjai. Önreflexív hatás van az egész lapban. Ötletesnek, és valamilyen szinten individuális megoldásnak tartom azt, hogy saját erőből (fénymásolás, sokszorosítás költségei) próbál pénzhez jutni.

Természetesen ezek mind olyan pénzszerzési lehetőségek, amik befektetett munka árán hoznak némi pénzt. Sok hajléktalan körében ide tartozik még a koldulás is. Ezt azonban sokan elutasítják, megalázó, kiszolgáltatott mivolta miatt.

V.5. Egészség

A hajléktalan emberek számára rendkívül fontos, hogy megőrizzék, legalábbis szinten tartsák egészségüket. Az ő esetükben nagyon fontos ez a tényező, ugyanis a legkisebb egészségügyi probléma végzetes lehet számukra.

Kérdésekre, hogy kitől, honnan tud segítséget kapni, ha egészségügyi problémája van, volt, aki azt mondta, hogy előfordul, hogy megjelenik egy-egy krízis kocsis. Ez általában a téli hidegebb napokon fordul elő. Ilyenkor megkérdezik, hogy bejön-e velük a szállóra, van-e szüksége valamire. Amennyiben nem tudják rávenni, hogy befáradjon velük, teát adnak.

Más esetben volt, aki azt mondta, hogy, bement a legközelebbi kórházba és ott vizsgálták meg. „Ott voltam tavaly, de megmondták, hogy gyógyíthatatlan beteg vagyok, és kiküldtek, hogy nem tudnak semmit csinálni velem. Mondták, hogy igyak- egyek, ameddig élek.” Sajnos interjú alanyom igen rossz egészségi helyzetben volt, agyvérzése volt több alkalommal is. Paralízis jelei mutatkoztak rajta. Gyógyszert egyébként kapott a kórházban, vérnyomáscsökkentőket szed.

Betegsége miatt esélytelen számára a munkavégzés, ezért kénytelen koldulni.

A koldulás azonban további veszélyek rejt. Ilyenkor ugyanis muszáj kapcsolatba kerülnie az emberekkel. Sok emberben azonban nem empátiát, együttérzést keltenek a koldusok, hanem agressziót váltanak ki.

Egy másik interjúalanyom szintén rossz állapotban volt. Tavaly stroke-ot kapott, szintén nagyon nehezen járt, beszélt. Kórházi kezelést kapott több héten keresztül, elmondása szerint odafigyeltek rá, jól bántak vele.

Most a hajléktalan szállóban lakik, tulajdonképpen sokkal nagyobb biztonságban van, mint utcán élő társai egészségi szempontból, hiszen bármi baja lenne, egyből észlelnék, és hamarabb érkezne a segítség.

V.6. Emocionális szükségletek

Az eddig taglalt szükségletek a test működéséhez elengedhetetlenül fontos tényezők voltak. Azt gondolom azonban, hogy az ember számára nem csak ezek kelljenek az életvitelhez. Nagyon fontosak a lelki tényezők.

Valószínűleg amikor a hajléktalan problémákon gondolkozunk, illetve próbálunk megoldást keresni nem ez az első tényező, ami eszünkbe jut. Az interjúk során világossá vált számomra, hogy igenis egy nagyon fontos problémával állok szembe.

Breitner Péter¹³ így ír erről: „A hajléktalanok jelentős részének ijesztő mértékben hiányzik az életéből mindenféle emberi kapcsolat, különös tekintettel, a nem hajléktalanokkal való érintkezésre. Ez általában egy folyamat eredménye, de a volt állami gondozottak esetében, akiknek ma talán a legnagyobb az esélyük a hajléktalanná válásra, ez még sokkal mélyebb gyökerű jelenség.”

Több interjú alanyom megemlítette, hogy hiányt szenved a kielégítő emberi kapcsolatokban, magányos. Volt, aki még a hajléktalanoktól is elkülönülve próbált boldogulni, nála különösen szembetűnő volt ez a probléma. Mások csoportban voltak, de még így is megemlítette a magányt.

Arra a kérdésre, hogy miben szenved hiányt, mire vágyik egyik alanyom se tárgyat említett. Ilyen választ is kaptam: „... azért néha nagyon érzem, hogy elkelve egy társ”, ez az egész beszélgetés alatt érződött, többször említette, hogy nincsen olyan ember, akivel magánéleti dolgokat megbeszélhet. „Azért most már kezd hiányozni, hogy elmenjek valakivel és megigyunk egy sört, vagy sétáljunk egyet kéz a kézben, kimenjünk a ligetbe, mit tudom én. Én is ember vagyok és kell. „Tulajdonképpen amióta az utcán van megszakadt minden ilyenfajta lehetősége. Jövőbeni tervei között szerepelt, „Hogy legyen egy olyan kapcsolatom, akire később számíthatok, illetve tudom azt, hogy ő ott van a hátam mögött”

Az idézetekből látszik, hogy egy idillikus kép él a fejében, és ez élteti, ad neki erőt a kitartásra.

Egy másik alanyom így beszélt arról, hogy mi hiányzik számára a legjobban:” - Anyukám, meg apukám. Meghaltak.” A válasz előfeltételezte számomra, hogy lakhatás, ételés ehhez

¹³ Breitner Péter: A hajléktalanná válás lépcsőfokai 2. oldal

hasonló tényezők lesznek megemlítve a válaszban, azonban ez is emberi kapcsolatról, érzelmekről szólt.

A megfelelő lelki társ mellett, még a család is nagyon fontos tényező volt. A beszélgetések során ilyen, és ehhez hasonló kijelentésekkel találkoztam: „... a pici unokámat én még azért szeretném az ölemben tartani játszani vele, rajzolgatni, énekelni mit tudom én.”

egy másik esetben hasonló választ kaptam:” Hát úgy, hogy **szeretem az életet**. Én élni akarok, most 54 éves vagyok csak. Gyerekeim élnek, vannak unokáim, négy is. És nem láthattam csak egy unokámat.”

Minden esetben utaltak az alanyok a család hiányára, vágyakozásra a megfelelő emberi kapcsolatokra, a törődésre.

Andorka Rudolf ¹⁴ szerint „Családnak nevezzük a szociológiában az olyan együtt élő kiscsoportot, amelynek tagjait vagy házassági kapcsolat, vagy leszármazás, más szóval vérségi kapcsolat köti össze”

V.7. Az emberek attitűdje a hajléktalan emberek irányába:

Interjúm során kíváncsi voltam arra is, hogy az emberek hogyan viszonyulnak a hajléktalanok felé. A válaszok leginkább arról szóltak, hogy nem tudna választani, hogy segítséget, vagy elutasítást kapnak inkább. Mindkettővel találkoznak, az emberek megvetését megpróbálják elfogadni, ha pedig segítséget kapnak, akkor azt nagyon megbecsülik. A Február Harmadika Munkacsoport által végzett 2013-as¹⁵ kutatásban is kérdés volt, hogy „a hajléktalanság zavar, mert jobb lenne, ha mindenkinek lenne hol laknia”

A válaszok alapján az emberek 58%-a említi ezt a lehetőséget. ”Döntő többségnek az a véleménye, hogy segíteni kellene a hajléktalanokat is, hogy a munkájukból megéljenek (85%), több emberi és szociális gondoskodás kellene(80%)...”

A kutatás szerint a lakosság 69%-a szerint egyértelműen inkább segíteni kellene a hajléktalanokat. Többen mesélték el nekem is, hogy sok embertől kapnak segítségét, van aki kikészített meleg ételt kap rendszeresen. „...a tulajdonos tette ki, hogy ha jön

¹⁴ Andorka: Bevezetés a szociológiába 2003: 353. oldal

¹⁵ www.szociologia.hu/dynamic/hajlektalan_velemenyek.doc levétel ideje 2014.04.10

valamelyik szerencsétlen, akkor azt elvigye. Meleg étel, főtt étel,... Egy héten pár alkalommal ki van téve. Egy-egy ilyen sütemény valami. Azokat nyugodtan el lehet vinni.”

Egy másik interjú alkalmával az alany így felelt: „Van, aki rossz, van aki jó velem . A haláltól félek.” A kiszolgáltatottság érzése maga után vonja a halál gondolatát is. Beteg ember lévén nem tudja magát megvédeni, és több erőszakos fellépésről is beszámolt, ami őt érte. Érdekes volt, hogy miközben az utcán vettem fel az interjút egy ott lakó lépett oda hozzánk és érdeklődött:” Fiatalember jó napot kívánok, maga önkormányzattól van? Nem, az egyetemről! Egyetemen mérik fel a csövesek helyzetét?- Hajléktalanoknak igen. El lehetne őket innen paterolni, nézze meg mi van itt”

Hasznosnak érzem megemlíteni ezt a rövid kis párbeszédet. Miközben a hölgy velem beszélt, pillantásra se méltatta a hajléktalant, **akiról** beszélt, nyíltan szólalt fel ellenük. A szöveggörnyezetből nem látszik, de **a csöves** szót nyomatékosítva, megalázóan ejtette ki. Nyilvánvalóan sok vita alakul ki a lakók, és a hajléktalanok között, ha csupán az interjúfelvétel ideje alatt is találkoztam egy ilyen beállítódással.

V.8. A Szeretet Misszionáriusai Rend

A Szeretet Misszionáriusai rendet Agnes Bojaxin Loretto Rendi nővér alapította, a Vatikán pedig 1950. október 7-én ismerte el hivatalosan jegyzékében. A rend irányítása az indiai Kalkuttából történik. A rend legfontosabb feladatai közé a „szegények legszegényebbjeinek” szolgálata.

Magyarországon 1989-ben kezdték meg szolgálatukat. A rend tevékenysége több rétegű és a hajléktalan programjukkal foglalkoznék.” Budapesten a VIII. kerületben levő Tömő utcában 1990-ben felépült a konyha 100 személyes ebédlővel, megkezdték az ebédosztást napi 250-300 személy részére.”¹⁶

A rendben dolgozó interjúalanyom elmondása szerint, mikor engedélyt kaptak a letelepedésre a Szeretet Misszionáriusai egyből elkezdtek szervezni karitatív munkájukat. A tömő utcai intézményükben, naponta 300 adag meleg ételt tudtak készíteni. Az ebédhez szükséges élelmiszereket adományokból kapták, és elkészítésében 10-20 önkéntes munkatárs segített. A 90-es években ruhaosztás, és ételosztás volt a rend fő tevékenysége, illetve alkoholista férfiak részére tartottak beszélgetéseket.

¹⁶ <http://uj.katolikus.hu/rendek.php?h=40> levétel ideje: 2014.03.23 16:28

Interjút készítettem egy közel húsz éve ott dolgozó önkéntessel. Arra voltam kíváncsi, hogy mivel tudják segíteni a hajléktalanokat.

A Tömő utcában ma is aktív munka folyik a szegények segítésének érdekében. A rend nem fogad el anyagi támogatást, azonban minden egyebet igen.

Az interjú során több érdekes történetet hallottam, hogy kik, és milyen formában segítik a rend munkáját. Sokszor nagy multinacionális gyorsétterem-cégek jelennek meg náluk, és a megmaradt ételeiket viszik el, hogy osztogassák el őket.

Ezek az adományok képesek fenntarthatóvá tenni intézményüket. Sok civil-felajánlás is érkezik hozzájuk.

Az említett önkéntes hölgy (Kata néni) nyugdíjas már, a hétfői napokon szokott bejárni a rend Budapesten lévő Tömő utcai intézményébe. Elmondása szerint ezeken a rendszeres alkalmakon minimum 8, maximum 30 hajléktalan szokott megjelenni. Fontos megjegyezni, hogy az általam bemutatott csoport csak nő hajléktalanok számára van meghirdetve.

Egy nap a Szeretet Misszionáriusainál:

„A program reggel 8 órakor kezdődik, reggeli után a kápolnába Szentségimádás. Az Úr Jézus jelenlétében gondoljuk végig életünket. Elmélkedtünk a Rózsafüzér titkairól, égi Édesanyánk Szűz Mária segítségét kérjük. Ezután kávészünet, majd beszélgetés. A beszélgetés témái a hit- évéhez kapcsolódva, hitünk tanai - életünkhöz kapcsolódva. 2014-ben az evangelizációhoz kapcsolódva veszünk részt az Egyház életében.”¹⁷

Elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy miért járnak ezekre a hétfői alkalmakra a hajléktalanok.

„Az emberben, az hogy egyen, ne fázzon, legyen fedél feje fölött, tisztálkodjon, ezek a **minimumok**. Van egy olyan ösztön, ami kergeti afelé, hogy ki vagyok honnan jöttem hova megyek. Ez a kérdés ez megkerülhetetlen. A legelesettebbnél ez előbb utóbb előjön. Mert

¹⁷ http://terezanya.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=48&Itemid=71
levétel ideje 2013.03.29

nem elég hogy eszik, hogy nem fagyott le a lába, vagy már lefagyott, mert ilyenekkel csomóval találkoztunk, de ez a kérdés érdeklő mindig.”

Az idézettek lelki, vallási szempontból értelmezendők. A Tömő utcába betérő hajléktalanok egy része megnyugvást talál a foglalkozásokon.

Kata néni elmondása szerint sokan megfordulnak náluk általában az utcán élő hajléktalan társuknak ajánlják a már rendszeresen járók. Azok, akik első alkalommal mennek, sokszor csak az ételért mennek, nem kimondottan a foglalkozás vonzza őket. Elmondása szerint azok, akik csak e miatt járnak idővel „kikopnak”. Érdekes az is, ahogyan a „régiek” viselkednek azokkal, akik csak ételért jönnek:

„Van olyan, aki bejön, megreggelezzük jó dúsan, vastagon megkenve megeszik öt-hat kenyeret, tea minden, de akkor azt a többiek, ők mondják, hogy –ezért jöttél? Csak nem szégyelled magad, csak zabálni tudsz?”

Az ott dolgozók mindenkinek adnak ételt, azonban a kialakult kis közösség tagjai nehezményezik ezt a fajta magatartást.

Kialakult egy rendszeresen visszajáró, egymással törődő, gondoskodó társaság. Sokuknak jelent biztonságot, és lelki megnyugvást ez a foglalkozás. Elmondásuk szerint ez egy „fix pont az életükben”. Tudják, hogy oda mindig mehetnek, vihetik magukkal minden gondjukat, valakiben biztosan találnak megértést.

Az ezredforduló éveiben alakult meg a női csoport. ¹⁸„Azokból (alakult meg), akik először csak ennivalót, ruhát kértek, majd elmondták gondolataikat, fájdalmaikat. Kezdetben 5-6 asszony jött, ma ez a csoport 25-30 főből áll. Életvezetési problémákat igyekszünk megoldani, az élet nehézségeit a kilátástalanság állapotából a remény és a bizalom gondolataiba kapaszkodva segítünk megállni és élni. A csoport tagjai az évek alatt családi légkörben ismerik egymást és összetartanak. Többen megkeresztelkedtek, szentségekhez járultak, egyikük katolizált és szentáldozáshoz járult.”

¹⁸ http://terezanya.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=48&Itemid=71
levétel ideje 2013.03.29

A hétfői foglalkozások vallásos töltetűek, egyfajta lelki táplálék. Fontosnak tartják ezt az odajárók, hiszen az utcán, szállón élve sokuk nem kapja meg ezeket a dolgokat, sőt. Erőszak, szegénység, kiabálás, szitkozódás kíséri őket nap - mint nap.

Kata néni elmondása szerint a hozzájuk betérő emberek látványos változáson mennek keresztül. Az első foglalkozásokon képtelenek figyelni, sokszor összevesznek egymással, és kötözködnek. Később alkalomra kezdik megérteni a lényegét a foglalkozásoknak. Volt olyan tag, aki az első évben szinte nem is szólalt meg, csak hallgatott. Később elkezdett érdeklődni, beszélni, és végül kérte, hogy kereszteljék meg. Számára sikeres volt a foglalkozás. Valamiféle megnyugvást, biztonságot talált.

Készítettem interjút az egyik hajléktalan hölgygel, aki már majdnem húsz éve jár a Tömő utcai foglalkozásokra. Elsősorban az interjú során arra voltam kíváncsi, hogy miért tartja fontosnak, hogy eljárjon a foglalkozásokra, mit kapott ezeken az alkalmakon.

Az interjú hajléktalan szállón valósult meg, nyugodt körülmények között. Sajnos az alany nagyon nehezen érthető volt, állítása szerint a hangszálai sérültek, mikor tavaly stroke-t kapott, és intubálni kellett. Az elemzést a hanganyag alapján nem lehetett volna elkészíteni, ezért jegyzetek és az emlékeim alapján rekonstruálok.

Judit helyzete a 90-es évektől vált labilissá. Alkoholista volt, férje szintén, és amikor részeg volt rendszeresen megverte. Mutatta is a bántalmazás nyomait, hegeit. Egy ideig albérletbe ment, elmenekült erőszakos férje elől. Később azonban nem tudta fizetni. Az is előfordult, hogy az utcán kellett aludnia. Ekkor lakhatása meglehetősen változó volt. Volt, hogy visszament, de olyan is hogy utcán, szállón aludt.

Judit immár több mint 10 éve szállón lakik. Fontosnak tartom ezt kiemelni, hiszen általa pontosabb képet kaphattam a szálló nyújtotta funkciókról.

Mikor lakhatása kérdésessé vált felfedezte az állam által nyújtott hajléktalan intézményeket, segélynyújtó helyeket.¹⁹ Breitner Péter szerint ezek az intézmények a – segítségnyújtás mellett – „mind afelé lökik, hogy önmagát végérvényesen hajléktalanként definiálja”. Ezekben az intézményekben ugyanis a hajléktalan vagy éppen azzá váló ember teljesen izolálódik a többségi társadalom tagjaitól. Csak hasonló helyzetben, állapotban lévő emberekkel találkozik nap-mint nap.” Az államigazgatás azzal, hogy azt tekinti

¹⁹ Breitner Péter: a hajléktalanná válás lépcsőfokai Esély,1999/1.: 3.oldal

hajléktalannak, tehát azt látja el, akinek nincs bejelentett lakcíme, megadja az utolsó lökést a teljes uniformizáláshoz.”

Érdekes folyamat ez, sokszor, azok akik eljutnak a hajléktalanszállókra, és betagozódnak az intézmény rendszerébe, a legkisebb eséllyel jutnak vissza régi egzisztenciális helyzetükhöz. A teljes rászorultság bilincsbe is veri őket egyben.

Erről a metódusról szól ²⁰Berne egyik játszma példázata:

A szociális intézményekben az ott dolgozóknak a következő játszma zajlik le, melyet nyomor-játszma-ként emleget: Szociális gondozó: „Én csak segíteni akarok rajtad, (feltéve, hogy nem kerülsz jobb állapotba)

Kliens: Munka után fogok nézni (feltéve, hogy nem kell valóban találnom)”

A fentiek burkoltan Berne szerint annyit jelentenek, hogy a kliens kapja a segítségnyújtást, és cserébe csak annyit kell tennie, hogy elfogadja a szervtől hogy „kinyújtsa segítő kezét”. Természetesen a fent említettek nem állandó jellegű folyamatok, és nem minden esetben valós játszmák, azonban úgy vélem, sok esetben előfordulhat az intézmény, és a kliens között egy ilyen mindkét fél számára kielégítő kapcsolat létrejötte.

Judit a szállón öt ágyas szobában lakik. Kérdeztem tőle, hogy lenne-e mód kisebb férőhelyes szobába mennie. Azt válaszolta, hogy lenne lehetősége, de nem szeretne váltani, mert a szobatársaival jó a kapcsolata. Külön örült neki, hogy többen vannak. Figyelnek egymásra, ha valakinek valami baja van, akkor tud segítséget adni, vagy szólni valakinek.

Judit az egyik törzsgyökeres vendég a Tömő utcai foglalkozásokra jár. Kérdeztem tőle, hogy, első alkalommal miért ment, illetve mire számított.

Azt válaszolta, hogy elsősorban az ételért ment, egyik társa szólt neki, hogy érdemes lemenni. Ruhát és ételt osztottak. Később már a foglalkozások miatt is ment.

Judit élete meglehetősen zivataros volt. Sok veszekedést, testi bántalmazást, részegséget tapasztalt meg. Elmondása szerint a hétfői foglalkozások jótékony hatással voltak életére is. „Manapság már nem bírja elviselni a hangos szót” kifejezetten zavarja az ingerült

²⁰ Eric Berne: Emberi játszmák 1984: 192

beszéd. Az életére jellemző volt, hogy állandóan idegesség gyötörte, mostanában sokkal nyugodtabbnak érzi magát. A törődés, ami őt körülveszi a foglalkozásokon, sokat számít neki. Később, ha valami gondja akad, sokszor alkalmazza azt a technikát, hogy visszagondol, hogy miket csináltak és az megnyugtatja.

Azt gondolom, fontos megemlíteni a szeretet misszionárius rend tevékenységét, mint túlélési stratégia. Ugyanis, az interjúból kiderült számomra, hogy Judit, és még sok társa számára komoly biztonságot jelent a foglalkozáson való részvétel. A tagok figyelnek egymásra, valahová tartoznak, és szeretetet kaphatnak egymástól, illetve a segítőtől. Olyasfajta gondoskodást, melyet egy segélyszervezetnek nem célja, és nem is feladata megadnia. Mentális segítséget kapnak, segítenek nekik a mindennapok gondjaiból egy kicsit felállni.

V.9. Budapest Bike Maffia

Előzmények: Budapesten a 2000-es évek elejétől folyamatosan növekedő népszerűségnek örvend a kerékpározás. A biciklizés hihetetlen gyorsasággal terjedt a fiatalok körében, és elkezdett kialakulni egy egyedi jelleg Budapest utcán. Kultúra épült ki a biciklis társadalom körében. 2004-ben szervezték meg első ízben a Critical Mass biciklis mozgalmat, mely attól az évtől kezdve folyamatosan megrendezésre került. Kialakult a biciklis trend Budapesten.

Ez a fajta biciklis életmód, azonban hatással volt az élet más területeire is. A Budapesti kerékpározás egyfajta életérzéssé vált. Azon túl, hogy egy csoportba tartozóknak mondhatják el magukat, egy idő után ez már kevés volt. Sok aktív, tenni akaró fiatal tartozott ebbe a közösségbe, és közös hobbijuk mellé egy közös célt is felállítottak. Civil szerveződést hoztak létre, politikától, és érdekektől mentesen. Megalapult a Budapest Bike Maffia (BBF). A szervezet elsősorban, a Facebook közösségi hálózat által szerveződik, és informálja tagjait. Saját maguk jellemzése a következő: „Magyarország egyik legdinamikusabban növekvő - kerékpáros - civil szervezete, melyet fiatal bringások hívtak életre 2011 karácsonyán. Céljuk az önzetlen segítségnyújtás, rászoruló civilek és intézmények részére, együttműködve területükön már bizonyított és magas szakmai színvonalon működő - kisebb - szervezetekkel is. Utat mutatnak az egymásra figyelés, az empatikusabb magatartás és egy közös, élhetőbb világkép felé.”²¹

²¹ <https://www.facebook.com/budapestbikemaffia/info>

Azért tartom fontosnak bemutatni a Budapest Bike Maffia tevékenységet, mert ők is hozzájárulnak a hajléktalan emberek túléléséhez. A hajléktalanok számíthatnak a civil segítségre, és akár kezelhetik is úgy, mint a túlélés egy eszközét. Ez a fajta civil önkéntes segítség, sok hajléktalan számára életmentő is lehet. Sok ember számára a hajléktalanok az utca képéhez tartoznak, nem úgy tekintenek rájuk, még segítségre szorulókra. Ez által nem is veszik észre, mire lenne szükségük, miben tudnának segíteni. Az által, hogy a BBF kimegy az utcára, nem csupán élelmet visznek, hanem odafigyelést is.

Csalóka neve ellenére a BBF egy karitatív jellegű civil szervezet, melynek célja a hátrányos helyzetben lévő emberek segítése a tagok önkéntes munkavégzésének köszönhetően. A tagok megpróbálják segíteni a hátrányos, vagy nehéz helyzetben lévő embereket. Többek között segíteni próbálnak a ²²rászoruló családoknak, óvodáknak, kórházaknak, és a hajléktalan embereknek. Szakdolgozatomban én az utóbbi tevékenységüket taglalom, mert fontosnak tartom, hogy a Magyarországon meglehetősen passzív civil társadalomban létrejött egy olyan szerveződés, mely aktív tagokat tud mozgósítani, közhasznú tevékenységeket folytatnak.

A Budapest Bike Maffia hajléktalanokat segítő tevékenysége az önkéntesség alappilléreire támaszkodva működik. Budapesten, a szintén oly népszerű romkocsmákkal karöltve próbálnak segíteni a rászorulóknak. Közösségi főzést hirdetnek meg havi rendszerességgel, melynek lényege, hogy azok, akik segíteni próbálnak, visznek adományokat és élelmiszereket a helyszínre, ahol közösen meleg ételt készítenek belőle.

Az elkészült ételeket adagokba mérik, majd biciklire szállva Budapest utcáin szétosztják a hajléktalan emberek számára.

Sok hajléktalan számára, ez a fajta adományozás nagy segítség, hiszen meleg ételhez, és tartós élelmiszerhez juthatnak a segítség által.

²² www.bbm.hu

VI. Összegzés

Szakedolgozatomban igyekeztem belepillantást nyerni a hajléktalan emberek mindennapjaiba. Interjúk és szakirodalmak segítségével próbáltam felfedni azokat a szükségleteiket, melyek nélkülözésével képtelenek lennének a túlélésre.

Hajléktalanokkal készített interjúk, beszélgetések sok olyan dologra rávilágítottak, melyekre nem készülhettem fel előzetesen. Olyan sorsokat és életeket ismertem meg, melyek önmagukban is sok tanulságot tartalmaztak. Rámutattak a legfőbb okokra, melyek az utcára kerülést okozzák. Tulajdonságokra, szokásokra, melyek segítik, vagy éppen hátráltatják az utcai életvitel folytatását.

Kutatásom során olyan túlélési módszereket véltem felfedezni, melyek túltettek előzetes várakozásaimon is. Szakedolgozatom tervezésekor illetve interjúvázlatom megírásakor elsősorban az anyagi alapszükségletekhez való hozzáférés lehetőségét kívántam vizsgálni. Úgy gondoltam, ez önmagában is olyan szintű megpróbáltatás, mely korántsem egyszerű feladat egy hajléktalan ember számára, főleg egy XXI. századi fővárosban.

Az interjúk lekérdezése és a szakirodalom tanulmányozása közben azonban a szakedolgozatom témáját nagyban befolyásoló tényezőre lettem figyelmes. Megállapítottam, hogy különbséget kell tennem a hajléktalan emberek túlélése között. Alapvetően két fő csoportra kell osztani az utcán élőket az én olvasatomban. A két csoport választóvonalára viszont igen vékony.

Az egyik csoportja az utcán élőknek azok, akik már feladták a küzdelmet a kiűtkeresésben, vagy talán soha nem is próbáltak igazán menekülni a hajléktalanság borzalmas körülményeiből.

Az ő esetükben nagymértékben az alkohol okozza a problémát. Egy részük az alkohol miatt került, és ragadt az utcán, egy másik részük pedig csak az alkohollal volt képes túlélni. Nem reprezentatív kutatásom alapján azt gondolom, hogy az alkoholizáló hajléktalan számára szinte megugorhatatlan feladat az, hogy az utcán élve –a lehetőségekhez mérten - emberi körülmények között éljen. Az pedig, hogy visszatérjen a többségi társadalom szintjére szinte elképzelhetetlen lenne. Ezen emberek számára a túlélés nem távlati viszonylatokban jelenik meg, hanem rövidtávon. Náluk a következő nap megélése a cél, eszközeik és stratégiáik nem kifinomultak. Túlélésüket motiváló tényező az élet utáni természetes ösztön. Interjúalanyaim között talákoztam olyan esettel is, aki

alkoholistaként élt az utcán, és intézményi segítség útján sikerült csak visszakapaszkodnia arra a szintre, melyet emberi körülmények közé sorolhatunk.

A hajléktalanok egy másik csoportja **tudatos**, és átgondolt életvitelt folytató emberekből áll. Ezek az emberek folyamatos éberséggel próbálnak javítani életkörülményeiken. Megpróbálják életvitelüket az utcán, régi életük viszonyaihoz –vagy legalábbis annak szimbolikus elemeit felhasználva- igazodva élni.

Életüket megpróbálják úgy alakítani, hogy nem mondanak le jövőjükéről abban a tekintetben, hogy a hajléktalan életmód lehetőségének elhagyása mindvégig fennmaradjon számukra. A remény még él bennük, és ez is motiválja őket. Családjuk, emlékeik visszaszerzése, illetve egy jobb élet lebeg a szemük előtt. Ez egy nagyon fontos momentum a hajléktalan emberek vizsgálatában, ugyanis úgy vélem, ha egy emberből az utcán kiveszik a motiváció, akkor végleg lecsúszik a legalsó szintre. Az általam említett két túlélési csoport között tehát „felülről lefelé”, az átjárás sokkal inkább gyakoribb, mint fordítva.

Megpróbálnak mindent felhasználni, amit az utcán találnak, kapnak, szereznek. Kifinomult módszereik vannak a pénzszerzés terén is. Természetesen szerény megélhetést biztosít csupán számukra, és félretenni se tudnak az összegyűjtött pénzből, azonban élhetőbbé teszik életkörülményeiket. Megpróbálnak tenni emberi mivoltuk védelmezése érdekében, gondolok itt a higiéné, alvás, táplálkozás szükségleteire.

A két csoport alapszükségletei ugyanazok, azonban megszerzési stratégiái, és a mód, ahogyan kielégítik azokat eltérőek.

Végezetül hipotézisem vizsgálatával zárnám szakdolgozatomat.

Előzetes feltételezésem az volt, hogy nem elegendő a „csupán anyagi eredetű” szükségletek megszerzése ahhoz, hogy képes legyen valaki emberi körülmények között túlélni.

Szakdolgozatomban - úgy vélem -, hipotézisem bizonyítást nyert. Az interjúk során az alanyok sokszor utaltak, egy olyan nem anyagi természetű szükségletre, melyben hiányt szenvedtek vagy szenvednek. Elsősorban más emberekkel való bizalmi kapcsolatok hiánya, a megbecsültség nélkülözés, illetve a magányosság, és a család hiánya okozott

számukra sokszor kielégíthetetlen problémát. Ezeket az alapszükségleteket nem tudják elérni saját erejükből, illetve az intézményi rendszer se tudja rendszeresen pótolni ezeket. Fontosnak tartom, hogy valamilyen módon ebben a tekintetben több segítséget kaphassanak a hajléktalan emberek, ugyanis véleményem szerint a felsőbb szükségletek nélkülözése indítja el az utcán élőket a lecsúszás felé. Ez a fajta „nélkülözés” a későbbiekben már a testi alapszükségletek kielégítését és túlélés stratégiáik felállítását is ellehetetleníti.

VII. Mellékletek:

VII.1. Interjúvázlat.

Hajléktalanok túlélési stratégiái

Bevezetés:

1. Hajléktalanná válásának rövid bemutatása, okok tényezők feltárása.

- Meséljen kicsit magáról! Hogyan, és mikor vált hajléktalanná, mely lépések vezettek ehhez az állapothoz?
- Mely tényezőkben érzi úgy, hogy Ön hibázott, lehetett volna másként csinálni, hogy elkerülje a hajléktalanságot?
- Melyek voltak Önön kívüli befolyásoló tényezők?
- Volt-e átmenet a tényleges utcára kerülése előtt (rokonok, barátok befogadták stb.) Amennyiben igen, miért nem maradhatott ott tovább
- Tartja-e a kapcsolatot valamely családtagjával, jó barátjával? Amennyiben igen, tud-e, akar-e tőle segítséget kérni?

Malinowski által megalkotott emberi alapszükségletek vizsgálata, a hajléktalan életmódot folytató emberek között:

Anyagcsere, (szaporodás), **testi kényelem igénye**, **biztonság igénye**, (mozgás igénye), **egészség igénye**, (növekedés igénye),

2. Most néhány, az élethez elengedhetetlen dologra kérdeznék rá!

Alvás:

- Amióta nincs tető a feje felett, milyen helyeken fordult meg éjszakánként. Hol aludt, melyek voltak a legrosszabbak, és mi volt a legtűrhetőbb?
- Amennyiben talált valami jó alvóhelyet, mennyi idő alatt találta meg, miért volt jó?
- Mik azok a tényezők, ami miatt, alkalmasnak ítélt meg egy alvóhelyet.
- Egyedül, vagy másokkal együtt tölti az éjszakákat.
- Milyen veszélyek leselkednek a hajléktalan emberekre éjszakánként? Mik azok a stratégiák, amelyekkel a legkönnyebben elkerülhetők az atrocitások?

Étkezés:

- Honnan szerzi a napi táplálékát? Milyen módszereket ismer? Melyek megkönnyítik az élelem megszerzését.(segélyszervezet, guberálás, ételosztás, adakozás)
- Amikor pénzre tesz szert, mi az a dolog, amit először vásárol meg belőle? Mit tart a legfontosabbnak?

- Tudna rangsort állítani a legfontosabbtól a kevésbé, de mégis nem elhanyagolható szerepű dologig?
- Melyek azok az élelmiszerek, amiket érdemes megvásárolni?(eltartható, tápláló, stb.)

Testi kényelem igénye:

- Mik azok a kényelmi tényezők melyeket időnként megengedhet magának?

(pl: milyen gyakorisággal tud munkásszállón, ágyban aludni)

- Mik azok az alkalmak, amik hozzá tudják segíteni, hogy kicsit elfeledkezzen a mindennapok gondjairól? Amennyiben van ilyen, hogyan- milyen gyakorisággal- tud hozzájutni?
- Mi hiányzik a legjobban, mivel tudja (ha tudja!) legalább részben pótolni azt?
- Honnan tud magának szerezni ruhát? Évszakos viseletet hol tárolja? (pl. nyáron a télit)
- Milyen, a tisztálkodásra alkalmas helyek tudna említeni?
- Milyen munkalehetőségek vannak az utcán élők számára? Miből tud pénzhez jutni? (kéregetés, szélvédőmosás, parkolóhely keresés stb.)
- Mit gondol a fenn említettek közül melyek a leghatékonyabbak?

Biztonság:

- Mit gondol, mennyire érezheti magát biztonságban hajléktalanként?

- Történt-e már Önnel valamilyen atrocitás amióta az utcán él?
- Amennyiben van ilyen, milyen módszerekkel tudja elkerülni a konfliktust?
- Tud-e említeni olyan tényezőket (ember, szituáció, időjárás) amelyek különösen nagy veszélyt jelentenek.
- Télen a nagy hidegben, milyen módszereket ismer, a kihűlés, fagyás ellen?(aluljáró, távhő vezetékek stb.)
- A felmerülő veszélyek ellen egyedül, vagy másokkal összeállva tud hatékonyabban védekezni?
- Ha meg kellene ítélnie, hogy az emberek inkább segítő vagy elutasító magatartást tanúsítanak, akkor mit felelne?

Egészségi állapot

- Milyen az egészségi állapota jelenleg?
- Mióta van ez az állapot, amennyiben volt/van betegsége, az összefüggést mutat-e a hajléktalan életmóddal?
- Ha megbetegszik, kitől, hol tud segítséget kérni?
- Mik a legnagyobb veszélyek, melyek a hajléktalanok egészségét veszélyeztethetik? (kihűlés, agresszió, fertőzés stb.)
- Milyen praktikákat ismer, melyek arra szolgálnak, hogy megelőzzék a betegséget?

- Esetleg van-e valamilyen jól bevált módszere a betegségek, tüneteinek enyhítésére?

+1 **Mentális egészség**

- Hogy érzi, mennyire tudja érzelmileg kezelni, elfogadni a hajléktalanságot?
- Milyen érzelmi problémái, kétségei vannak, melyek nap mint nap gyötrik?
- Hogyan birkózik meg az esetlegesen fennálló (említett) pszichés gondokkal? (pótcselekvés, társaságkeresés stb.)

A fent említett kérdések a szituációnak, illetve az alanynak megfelelő módon, és stílusban lett feltéve.

VII.1. Bibliográfia

Solt Ottilia: *Interjúzni muszáj*

In: Méltóságot mindenkinek. Összegyűjtött írások I.Beszélő, Budapest, 1998. p: 29–48

Bögre Zsuzsa (2003): *Élettörténeti módszer elméletben és gyakorlatban*

In: Szociológiai szemle 2003/1

Heltai-Tarjányi (1999): A szociológiai interjú készítése <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/html/a509.html> levétel ideje 2014.04.10 TÁRKI

Győri-Vida (szerk.) (2008): *Az utcák népe* 5. oldal Menhely alapítvány & BMSZKI 2008

Gurály Zoltán (2013): Február Harmadika Adatfelvétel 2013
<http://m.cdn.blog.hu/fe/februarharmadika/file/sajto/sajtoanyag.doc>

Andorka 2003: *Bevezetés a szociológiába* 515. oldal Osiris Kiadó, Budapest. 2003

Breitner Péter – Gurály Zoltán – Győri Péter: *Kérdések és válaszok a hajléktalanságról*
<http://www.menhely.hu/download.php?f=downloads/tankonyv/tankonyv.pdf> Menhely
alapítvány

Levendel László (1993): *A hajléktalan ember* 57. oldal

Welch http://www.kodolanyi.hu/szabadpart/32/32_komm_wacha.htm levétel ideje:
2014.03.23 16:26

Győri Péter (2013) : *Városi konfliktusok – a lakosság és a hajléktalanok*
www.szociologia.hu/dynamic/hajlektalan_velemenyek.doc levétel ideje 2014.04.10

Breitner Péter (1999): A hajléktalanná válás lépcsőfokai Esély, 1999/1. 2. oldal

<http://uj.katolikus.hu/rendek.php?h=40> levétel ideje: 2014.03.23 16:28

[http://terezanya.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=48
&Itemid=71](http://terezanya.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=48&Itemid=71) levétel ideje 2013.03.29

[http://terezanya.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=48
&Itemid=71](http://terezanya.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=48&Itemid=71) levétel ideje 2013.03.29

Eric Berne (1984): Emberi játszmák 192. oldal Háttér kiadó

<https://www.facebook.com/budapestbikemaffia/info>

www.bbm.hu

http://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Maslow%27s_hierarchy_of_needs.svg

VIII. Záradék

Jelen szakdolgozat saját szellemi termékem, azt más szakon szakdolgozatként nem nyújtották be, illetve annak kidolgozásában csak a megjelölt segédeszközök (Lásd Bibliográfia) kerültek felhasználásra